

*Átkarolja Magda vállát, indulnak újra lefelé,
hárman összekapaszkodva, közben Bébé fütyü-
li, majd éneklük is:*

roltakból is 9600 uszkve 14 ezer-valahány
szabad lehetőségem van.

BÉBÉ, SZEREDY, MAGDA:

„Oly jól csúszik ez a banánhéj,
Együtt csúszni ezen, babám, kéj...”

– Vége –

Ozoli Ágnes

TROLIZÁS

Mándy Iván emlékére

Megismerkedésük napján pesti bérházakról beszélgettek. Szinte rögtön ezekre a le-robbant épületekre terelődött a szó. Észrevétlenül telt el másfél óra, de ők még javában a körfolyosós, kietlen udvaros, felújításra szoruló néhai „palotákról” diskuráltak, ahol ritkán még előfordul a fából készült, elég nagy szőnyegporoló. Van, hogy az egykori cselédlépcső környékén látható egy hanyagul a falnak támasztott létra, ugyancsak fából, szintén magas kiadásban, hiszen a majd négy méter belmagasságú lakásokban is használatosak, ha éppen ablakot kell tisztítani, függönyöket leszedni. Amikor a létrák használaton kívül várakoznak, sűrű felmosóröngyök száradnak rajtuk keményre a meleg napfényben. A repedésekben kis zöld ecetfák hajtanak ki.

Ismerték ezeket a „gangos hangulatokat”, a hétvégéket kitöltő zajokat, amikor már déltől evőeszközök csörömpölését lehet hallani, a családi zivaj mellett kiszűrődik a rádió hangja, fent galambok szárnyai csattognak, macskák nyújtózkodnak halkan nyávogva a lépcsőház árnyékában. Lent egy kuka fedele csapódik, kisgyerekek másznak, lógnak a kovácsoltvas korlátokon unatkozva. Az ebédidő elmúltával óriási robajjal zuhannak le a régi és nehéz redőnyök, mert néhányan szundítani készülnek. Utóbbin sokat nevettek, a lakók kicsinyes önzésén. A lényeg, hogy a sziesztára készülőknek minél előbb sötét legyen, ezért akár ricsajt is csaphatnak. Pár perc múlva azonban kötelezően elvárt a síri csend a szomszédoktól.

Mindketten a Belvárosban laktak. Sorolták kedvenc utcáikat, ismerték a másik által említett homlokzatokat. Megegyeztek, hogy a jövőben gyakran találkoznak egy kávé mellett. Így indult az az ismeretség, amely a lány számára – éveken át – élete legjobb irodalomleckéit is jelentette. Ilyen mondatok hangoztak el a férfi szájából, mint: *Péternek jó szeme volt a Péterekre*. A Péterek kilétét Anna sejteni vélte, hiszen épp a jogi egyetemi felvételin pár héttel azelőtt az egyik Péter egy szövegének elemzése volt a feladat. A mondat első felére viszont rákérdezett, ki az a Péter, aki felfedezte a másik kettőt? Oly laza gyakorlatiassággal válaszolt neki, hogy pár évvel később a lány már az

esztéta Péter tanítványa volt. Jánosnál mindig lehetett kérdezni, semmilyen kétely nem számított kínosnak. Sőt. Az volt a gyanús, ha nincs kételkedés. Akár egyfajta kihallgatásnak is tűnhetett volna külső fülelők számára, amikor záporoztak Anna felé János kérdései, melyek őszinte érdeklődésből fakadtak. Általában rákérdezett az elhangzott mondatokra, voltak témák, melyek kifejezetten izgatták, így az uszodák, ahova a lány rendszeresen járt. Jánost érdekelte, hogy milyen a strandok közönsége. Mi lesz a bezárt, eltűnő üzletekkel, miképp fordulhat elő, hogy egy próbababa lába hónapokon át ott heverhet egy poros kirakatban az Egyetem tér sarkán.

Mit jelent magának Otlík hóesése? Milyen figura az úszómester a Dagályban? Megvan még a trafik a Kecskeméti utcában? Thomas Mann melyik regénye áll közel magához? Nézi a Dallast? Én igen! Olvasta az Üvegburát? Tetszett magának Köln? Miért a komód a kedvenc bútordarabja? Kik jutnak először eszébe, ha azt hallja: Nyugat? Húsz év múlva is több bank lesz a környéken, mint kávéház? Miért fontos magának Esti Kornél? A Feleségem története is az? Csehov? Járt valaha a Teleki téren? Szereti a spenótot és a madártejet? És táncolni?

Felüdítő órák voltak ezek, jólesően fáradtak el tőlük. Előfordult, hogy nagyon komoly dolgokról beszélgettek, zord időkről, amikor a nyílt utcán felkoncolhattak ártatlanokat, majd néhány év elteltével muskátlis ablakok mögött vertek halálra ugyancsak vértlen embereket. A negyvenes és ötvenes évek borzalmát sosem úgy mesélte a lánynak, mint ami végleg lezárult, és nem térhetne vissza többé. Nem hitt a cezúrában. Fél-tette a demokrácia törekenységét. Újra és újra hangsúlyozta, mennyire óvatosnak kell lenni, nehogy megismétlődjének az ilyen gázságok. Államtikárok jönnek-mennek, senki sem fog emlékezni rájuk. Nem a politikusokkal kell foglalkozni, még ha ők szerepelnek is állandóan a médiában. A negatív előjeleknél kell résen lenni, muszáj figyelni, no meg persze észrevenni őket, ha felbukkannak. Sokszor együtt hallgattak. Ha már eléggé lehangolódtak, hirtelen váltott János. Ilyenkor nyakukba vették a várost. A trolizás napján is kimentek a kávéházból. Amikor a lány belépett, ő már ott ült a tükrös ajtó melletti asztalnál. Egyedül ő volt az, aki alaposan szemügyre vette az előtte elhaladókat, a körülötte helyet foglalókat. A sarokból figyelt, miközben feketét rendelt. Ügyesen, szinte észrevétlenül hallgatózott. Idősödő, elegánsan törekeny úr benyomását keltette mindenkiben. Kedvesen érdeklődött mások hogyléte felől, kezét rázott ismerőseivel. Udvariasan fülelt, néha elcsípett egy-egy szófoszlányt valamelyik beszélgetésből, amit gyorsan lefirkantott a keze ügyében levő szalvétára. Hetente találkoztak, mindig ugyanakkor: csütörtökön tíz után, a kávéházi asztalnál. Három-négy évig izgalmas dialógusokkal teltek ezek a délelőttök. Ha valamelyikük megbetegedett, telefonon értesítették egymást. Néhány évvel később, egy fülelde, augusztusi estén futottak össze véletlenül, a Szabadság tér melletti utcácskában. Nem tudták, utójára látják egymást. János ugyan említette, hogy az utóbbi időben szédülni szokott, és a séták sem esnek már olyan jól, mint régebben. Hirtelen biztatni kezdte a lányt, nehogy olyan tevékenységgel töltse el majd az életét, amit esetleg utál. Anna bólintott, kicsit távolinak érezte még a munka mindennapiságát. Noha abban maradtak, hogy egy hűvösebb délutánon hamarosan telefonoznak, nem így lett.

Legközelebb egy őszi temetésen sétált a tömegben a lány, ahol örvényként kavargtak a száraz levelek a szélben. Egy fiatal miniszter felületesen beszélt az íróról, akit nekrológiájában letegezett. Fanyalogva jegyezték meg többen, halkán, hogy ezt azért talán kár volt.

Kik is voltak ők egymásnak? Kávéházi beszélgetőtársak. Egy tartós ismeretség, egy különleges barátság, mely könnyed és humorral teli, s meglehet, hogy épp emiatt ma-
rón fájó a hiánya később. Volt, hogy Anna János egyik művének fejezetébe álmodta magát, ott is egy plakátra... *Hajó a kék tengeren. Valaki a fedélzet korlátjához dől. Látszóvet emel a szeméhez.* Igen, ő volt az! Láta önmagát barnára sülvé. A sós tengeri szél fújta a haját, vőlegényét várta, aki visszament a napszemüvegéért a kabinba. Majd egy hangosbemondó hangját hallotta, amint az ő nevét szólítja a kapitány, hogy fáradjon fel a fülkébe, mert sürgős telefonja van. Eleget téve a kérésnek, futott, felkapta a kagylót, aztán majdnem elejtette. János szólt bele. A lány megzavarodott egy percre, de hisz' voltam a temetésén, mégsem? Nem emlékezett semmire, csak a megszakadt vonal csendjére, no meg arra, hogy legszívesebben azt kiáltotta volna: „Ne tegye le, kérem!”

Váratlan időpontokban telefonáltak egymásnak. Néha megrendítő történetek is elhangzottak közöttük. Egyszer János azt mesélte el, hogy hirtelen elájult, s meglepő módon ez nem is volt olyan szörnyű érzés. Puha bársonyfüggönyre eséshez hasonlított az élményt. Máskor meg nem bírták abbahagyni a röhögést, perceken át nevettek a telefon két végén. Az utcán nagypapának és unokának nézték őket, ezen is sokat mulattak. Miért ne lehetne barátság egy idősebb úr és egy fiatal lány között? Non-szensz.

János nem szerette azt a szót, hogy író, inkább a szerző megnevezéshez ragaszkodott, ha már... A lány jurátus lett, Szerző ezt a lépést nem helyezte, ugyanis *született filozof* látott benne. Komor arccal megjósolta, hogy bizony nagy szenvedés lesz az ára a *csupán telefonkönyvekkel elfecsérelt éveknek* (így hívta a törvénykönyveket, utalva a balga biflázási kényszerre). Ama bizonyos trolizás napja úgy kezdődött, hogy a lány reggel elment vizsgázn. Tanult valamennyit, izgult is, úgy érezte, hogy egy közepeshez bőven elég. Az affektáló tanárnő nem így látta, mert örömittas fejjel bevágta az egyest. Jó érzés lehetett neki, mert mosolygott írás közben, a szeme pedig opálos fényben csillogott.

A megalázott diák söpört ki a folyosón, a neonfény szürkeségében úgy érezte, csak botorkál. Nem vette észre, hogy sír. Elhomályosodott a csúnya előtér, idegesítette a sok együtt érző hang, akikhez társuló fejeket nem, csak fehér műanyag poharakat szorongató, átfagyottnak tűnő, vörös ujjakat látott.

A diákok kávéztak. De így? Megjelent lelki szeme előtt a kávéház, ahol Jánossal kávézni szoktak. Még korán volt hozzá. Minek ment be az elején, csak magával szúrta ki, most még várnia is kell. Rögtön az első vizsgaidőszak meghozta gyümölcsét, a magolás más világ. Itt a bizonyíték, horogra akadt. Hatalmas elégtelenjét a kávéházba vitte magával. Reménykedett, hogy ott lesz. Ott volt. Amilyen szomorú szemmel érkezett, olyan vidáman léptek ki nemsokára az ajtón. Jánosnak ugyanis már akkor támadt egy ötlete, amikor megpillantotta a lány elkínzott arcát. Eltervezte, hogy még a délelőtti folyamán hahotázni fognak. Jókedűnek akarta látni. Megnézte az indexét, majd ironikusan megjegyezte, hogy neki még érettségije sincs, kit érdekel. Statisztika! Semmi jelentősége, az Isten szerelmére, irány a ruhatár, menjünk! Kitalálta, megmutatja ma Annának a trolibuszt. No nem magát a járművet, hanem annak *alattomos természetét, amit érdemes tanulmányozni.* Kisétáltak a kávéházból, vakító napsütésben, a fagyos, januári napon. A Nagymező utcára kanyarodva már nevettek. A trolibuszon zötykölődve pedig könnyes lett a szemük az elfojtott kacagástól, mert minden úgy lett, ahogy azt János még felszállás közben részletesen ecsetelte. *Figyelje meg jól, kedves, olyan su-*

nyin lódul meg majd a járgány, hogy az utasok kezei kaphodni kezdenek a rudak után, de szerencséjükre épp nem zuhannak el, mert akkor hirtelen pont megáll a piros szörnyeteg. Várjunk csak, mert nemsokára megjön a böjtje, hogy felelőtlenül báméskodtak, rögtön egymásnak esnek, méltatlankodnak, ugyanis száguldani kezd velük nyomban a trolibusz. Akár egy piszok alak, aki élvezettel szórakozik másokon.

A Kossuth tér előtti megállóban leszálltak, búcsúzáskor a férfi halkán megjegyezte: *Ha netán ismét előfordulna, hogy egy szarvasmarha miatt szomorúnak érezné magát, akkor olvassa ezt el!* Ezzel a lány kezébe nyomott valamit. Hazafelé kinyitotta az ajándékot, benne egy sorral, melyet félhangosan, akár egy imát, újra és újra mormolni kezdett, legeltetve szemét a karcolt, vékony betűkön: *Nincs bukás! Irodalom van meg városovok! Nincs bukás! Irodalom van meg városovok! Nincs bukás!...*

„A BARÁTSÁG SZELLEME”

Szabó István (1931–1976) annak az írói nemzedéknek volt egyik legragyogóbb csillaga, amely az 1950-es évek elején – a legsötétebb Rákosi-éra után, az 1953-as „olvadás” idején – lépett színre. Az *Új Hang* közölte először novelláikat, majd az akkor létrehozott, oldottabb szellemű Magvető Kiadó vonultatta fel őket először az *EMBERAVATÁS* (1955) című antológiában. Sánta Ferenc, Galgóczi Erzsébet, Moldova György, Csurka István, Kamondy László mellett ő volt az a novellista, akire az akkori irodalmi világ rögvest felfigyelt. A háború utáni társadalmi átalakulás emelte ki és fel őket; ezek az ifjú tehetségek mintegy a kommunizmus szélárnyékából léptek elő – menten az „urbánus” versus „népi” irodalom rossz hagyományaitól. Szociális és kulturális értelemben homo novusok voltak; szinte mindegyikük a társadalom mély és szegény televényeiből jött, és többüket rokonította az is, hogy vidékről, falusi világból kerültek Budapestre. Ki a szétvert népi kollégiumok felől, ki a Színházművészeti Főiskola dramaturgosztályára kerülve jött az irodalomba.

Szabó István, a csereszegtomaji születésű parasztyerek (több évtizeden át Veszp-

rém megyéhez volt csatolva ez a Keszthely környéki vidék, de az író öntudatosan zalainak és „cserszeginek” vallotta magát; a Kodolányi János–Szabó István levelezés – egyebek között – ezt is dokumentálja)¹ már kamasz- és serdülőkorában olvasta a világ-irodalom java remekait – persze mentorainak útmutatását is követve, segítségükre is támaszkodva. Elsősorban az oroszokat – Tolsztojt, Csehovot, Gorkijt – szerette, de a parasztház petróleumlámpájának világánál például Giordano Brunót, Pascalt, Platónt, Hegelt, Kantot, misztikusokat is studiózott. Mindeközben özvegy apjával hajnaltól napestig művelte a földjüket, hordta a keszthelyi piacra az eladnivalót. Polgárit végzett; volt gyári és építkezési munkás, traktorista; behívták katonának, az Alföldön szolgált, de egészségi okokból elég hamar leszerelték.

Jankovich Ferenc, akivel szintén levelezett, nagy nehezen rávette, hogy mint „szakértségs” jöjjön fel a fővárosba, és végezzen egyetemet. Ösztöndíjat, kollégiumi helyet is szerzett neki. A cingár ter-

¹ KODOLÁNYI JÁNOS ÉS SZABÓ ISTVÁN LEVELEI. Szerk. Csűrös Miklós. Holnap, 1999.